

مقاله پژوهشی

منظر دیم یا منظر خشک؟ زری اسکپ به کدام مفهوم نزدیک تر است؟*

لیلا جهانگیری**

کارشناس ارشد معماری منظر، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران.

محمدرضا مهربانی گلزار

استادیار، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۲۱ تاریخ فرارگیری روی سایت: ۱۴۰۴/۰۴/۰۱

چکیده | در عرصه زبان علم، انتخاب دقیق اصطلاحات تخصصی از اهمیت بسزایی برخوردار است، چرا که ابهام یا عدم تطابق معنایی می‌تواند منجر به کژفهمی و عدم ترویج صحیح مفاهیم شود. «زری اسکپ» به عنوان یک رویکرد طراحی منظر در اقلیم گرم و خشک، متکی بر اصولی هفت‌گانه است که هدف آن دستیابی به آبیاری بهینه در عین حفظ سرسبزی و پویایی منظر است. با این وجود، ترجمه‌های نادرست و تلقی‌های اشتباه، این رویکرد را به عنوان «منظر خشک» معرفی کرده‌اند که تصویری مغایر با ماهیت اصلی آن ارائه می‌دهد. در مقابل، مفهوم «دیم‌کاری» که ریشه در فرهنگ کشاورزی بومی ایران دارد، با تکیه بر سازگاری با اقلیم گرم و خشک و بهره‌گیری از منابع آبی متنوع، قرن‌ها است که در همزیستی با طبیعت استفاده شده است. در این پژوهش، با استفاده از مقایسه تطبیقی و روش تحلیل محتوا، به بررسی و واکاوی مفاهیم زری اسکپ، منظر خشک و دیم‌کاری در زبان‌های مبدأ (انگلیسی) و مقصد (فارسی) پرداخته شده است. هدف از این پژوهش، ارائه درکی صحیح از زری اسکپ، با مقایسه تطبیقی این مفهوم با معادل مصطلح «منظر خشک» و همچنین مفهوم «دیم‌کاری» است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که اصول زری اسکپ، هم‌راستایی قابل توجهی با مفهوم دیم‌کاری در باغ ایرانی دارد. هدف غایی این پژوهش، یافتن معادل مناسب‌تری برای واژه «xeriscape» در ادبیات طراحی منظر فارسی است تا از این طریق، تصویری دقیق‌تر و جامع‌تر از این رویکرد ارائه شود و تلقی رایج «منظر خشک» به «منظر دیم» یا منظر سبز پایدار تغییر یابد. این مهم، گامی اساسی در جهت ترویج رویکردهای نوین طراحی منظر منطبق با شرایط اقلیمی و فرهنگی ایران خواهد بود و به ارتقای کیفیت فضاهای باز و محیط زیست شهری کمک شایانی خواهد کرد. در نهایت، این پژوهش می‌تواند به عنوان مبنایی برای تدوین دستورالعمل‌ها و استانداردهای طراحی منظر پایدار در اقلیم‌های گرم و خشک استفاده شود.

واژگان کلیدی | زری اسکپ، کشاورزی دیم، منظر خشک، اقلیم گرم و خشک.

مقدمه | واژه‌گزینی فرایندی است که در آن برای مفهوم مشخصی که می‌تواند فنی یا حرفه‌ای یا هنری باشد یک لفظ برگزیده یا ساخته می‌شود. گزینش واژه مناسب ضمن هماهنگ کردن اصطلاحات موجود در متون علمی باعث می‌شود ارتباط بهتری بین متخصصان برقرار شود و از سوی دیگر آموزش علم را تسهیل کند (Kasravi & Hashemizadegan, 2023). تغییرات اقلیمی و گرمایش کره زمین منجر به شکل‌گیری رویکردهای نوینی در طراحی فضاهای سبز و مناظر شهری شده است. از جمله این رویکردها که از دهه ۸۰ میلادی در آمریکا مطرح شد طراحی

منظر با گیاهانی بود که نسبت به کمبود آب و گرما مقاومت بیشتری داشتند. این رویکرد تحت عنوان زری اسکپ (xeriscape) در زبان انگلیسی تثویز شد و در زبان فارسی اصطلاح «منظر خشک» به عنوان معادل برای این رویکرد به کار می‌رود و استفاده بعضی از متخصصین در حوزه منظر، فضای سبز، باغبانی و تمامی رشته‌های مرتبط با طراحی محیط از واژه منظر خشک مشاهده می‌شود که به نظر می‌رسد با توجه به ترجمه کلمه به کلمه این واژه براساس معنای لاتین آن ماهیت این منظرپردازی در نظر گرفته نشده است. اما آیا واقعا این رویکرد بر طراحی مناظر خشک دلالت دارد؟

واژه‌گزینی فرایندی است که در آن برای مفهوم مشخصی که می‌تواند فنی یا حرفه‌ای یا هنری باشد یک لفظ برگزیده یا ساخته می‌شود. گزینش واژه مناسب ضمن هماهنگ کردن اصطلاحات موجود در متون علمی باعث می‌شود ارتباط بهتری بین متخصصان برقرار شود و از سوی دیگر آموزش علم را تسهیل کند (Kasravi & Hashemizadegan, 2023). تغییرات اقلیمی و گرمایش کره زمین منجر به شکل‌گیری رویکردهای نوینی در طراحی فضاهای سبز و مناظر شهری شده است. از جمله این رویکردها که از دهه ۸۰ میلادی در آمریکا مطرح شد طراحی

**نویسنده مسئول: 9045248353 | jahangiri72@gmail.com

بررسی کرده‌اند. همچنین (Wright Water Engineers 2008) در پروژه کنترل آبیاری براساس آب و هوای کالیفرنیا در یک دوره چهارساله به تأثیر این رویکرد در آبیاری فضاهای سبز پرداخته شده است. گری و همکاران (Gary L et al., 2010) اصول هفتگانه منظر را تدوین کردند و دفترچه‌ای مینا بر استفاده مناسب از این رویکرد ارائه کردند و معتقد هستند در صورتی که این رویکرد به صورت اصولی بررسی شود می‌تواند تا ۵۰٪ موجب کاهش مصرف آب شود. راینو (Rayno, 2014) در پژوهش خود به میزان اثرگذاری مثبت مناظر زری‌اسکیپ در افزایش قیمت خانه‌ها پرداخته است. ناصری (۱۳۹۵) در کتاب «بهینه‌سازی مصرف آب در فضای سبز شهری با رهیافت منظرسازی کم‌نیاز به آب (xeriscape)»، به اصول زری‌اسکیپ و نقش آن در طراحی مناظر شهری پرداخته شده است. کافی (Kafi, 2014) اصول هفتگانه زری‌اسکیپ را با اصول طراحی باغسازی ایرانی مورد مقایسه قرار داده است، همچنین عنوان کرده است ایرانیان در تاریخ دیرینه خود از این اصول به نحوه صحیح در باغسازی استفاده می‌کردند. خویلو (۱۳۸۹) در کتاب «باغبانی در مناطق کم آب به زبان ساده» گیاهان مناسب برای طراحی مناظر در مناطق گرم و خشک را بررسی کرده است و گلچین و فرهادی (۱۴۰۲) در کتاب «زری‌اسکیپ رویکرد مناسب برای توسعه منظرسازی کم‌نیاز به آب» مانند بسیاری پژوهش‌های پیشین به بررسی اصول هفتگانه، تعاریف و مبانی و گیاهان سازگار پرداخته است، همچنین کسروی و هاشمی‌زادگان (Kasravi & Hashemizadegan, 2023) در پژوهش خود مقایسه تطبیقی سیما، منظر، چشم‌انداز به‌عنوان برابر نهاده‌های فارسی «landscape» انگلیسی به اهمیت تدقیق واژه منظر در فارسی پرداخته‌اند همچنین در پژوهش‌های تخصصی حوزه منظر، تحلیل واژگان و جست‌وجوی معادل‌های مناسب فارسی دارای پیشینه است، همچون: (ماهان و منصوری، ۱۳۹۶؛ عرفانی و دیزانی، ۱۳۸۹؛ کسروی، ۱۴۰۳).

دو نکته در خصوص پژوهش‌های پیشین به چشم می‌آید: نخست آنکه رویکرد غالب پژوهشگران معطوف به میزان اثر گذاری و موفقیت زری‌اسکیپ است و دوم آنکه سایر پژوهشگران بر تعریف اصول هفتگانه زری‌اسکیپ استوار داشته‌اند و کمتر مفهوم، ریشه‌های شکل‌گیری آن و یافتن معادل بومی را بررسی کرده‌اند. این پژوهش قصد دارد با مقایسه اصول کشت دیم و زری‌اسکیپ نشان دهد که این رویکرد اگرچه از دو واژه «Xero» به معنای خشک و واژه «scape» به معنای منظر به عبارت «منظر خشک»

برای آغاز این پژوهش سوالاتی مطرح بود: مفاهیم و اصول هفتگانه زری‌اسکیپ چیست؟ آنچه امروز به‌عنوان «زری‌اسکیپ» یا در زبان فارسی «منظر خشک» معرفی می‌شود دارای چه میزان هماهنگی با اصول کشت دیم است؟ آبیاری در منظرپردازی زری‌اسکیپ چگونه است و آیا منظره حاصل از زری‌اسکیپ یک منظره خشک است؟ پاسخ به این سوالات می‌تواند به درک درست از این مفهوم و ارائه یک معادل فارسی دقیق‌تر کمک کند. زری‌اسکیپ یک رویکرد در منظرپردازی است که در صورت درک درست از این مفهوم می‌توان در تمامی مناظر استفاده شود. نادیده گرفتن منابع طبیعی آب در فرایند توسعه شهری می‌تواند پیامدهای منفی بر جنبه‌های اقتصادی، زیست‌محیطی و زیبایی‌شناختی شهر داشته باشد و در نتیجه، حقوق نسل‌های آینده و چرخه هیدرولوژیکی آب را تحت تأثیر قرار دهد (Ramezani & Habibi, 2021). بر همین اساس زری‌اسکیپ در راستای دستیابی به آبیاری بهینه در طراحی مناظر تعیین شده است که با توجه به تعریف آکسفورد در سال ۲۰۰۰ میلادی: «سبکی از منظرپردازی است، که با کمترین میزان مصرف آب در مناطق با اقلیم خشک استفاده می‌شود.» (Kafi, 2014). این پژوهش تنها به دنبال مقایسه این دو مفهوم با یکدیگر نیست بلکه معتقد است مفهوم زری‌اسکیپ ریشه در کشاورزی دیم داشته که در ایران سابقه‌ای طولانی و تاریخی دارد. از این رو معادل فارسی «منظر دیم» هم به لحاظ تخصصی گویاتر است و هم راهکاری بومی برای طراحی تمامی مناظر متداول و سبز است و صرفاً محدود به مناظر خشک نمی‌شود- که عبارتی نارسا و گمراه‌کننده در طراحی به نظر می‌رسد.

پیشینه پژوهش

دربارۀ اثرگذاری و پرداختن به اصول هفتگانه زری‌اسکیپ مقالات و پژوهش‌های متعددی انجام شده است، جیم ناپف (Knopf, 1991) در سه حوزه زیست‌محیطی، اقتصادی و زیبایی‌شناسی، این رویکرد را بررسی کرده است. پروژه ملی (YARDX 2004) در بین سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۲ با هدف دستیابی به میزان کارآمدی منظرپردازی کم‌آب، هزینه مصرف آب، اجرا و نگهداری سالانه مناظر سنتی و منظرپردازی کم‌آب، مطالعه کرده است (Medina & Gumper, 2004)، همچنین در سال ۲۰۰۴ برای نخستین بار توسط انجمن پیمانکاران کلرادو به منظور افزایش بهره‌برداری از آب در مناظر با مصرف کم آب مطرح شد (Ingels, 2005). ولش و همکاران (Welsh et al., 2007) به بررسی میزان مصرف آب گیاهان با استفاده از این رویکرد

ترجمه شده و بخش دیگر آن براساس معنا تعبیر می‌شود، مانند گلخانه.

آمیزش قرضی: در این نوع وام‌گیری، بخشی از واژه به‌صورت مستقیم از زبان وام‌دهنده وارد شده و بخش دیگر با واژه‌ای بومی جایگزین می‌شود، مانند فیزیکی‌دان که ترکیبی از واژه فارسی دان و واژه بیگانه فیزیک است.

تبادل قرضی: در برخی موارد، واژه‌ای از زبانی که ارتباط بیشتری با زبان وام‌گیرنده دارد، جایگزین واژه‌ای از زبان بیگانه‌تر می‌شود، مانند ضبط صوت که به‌جای معادل‌های غربی به فارسی وارد شده است.

باین‌حال، در برخی موارد به‌جای وام‌گیری، واژه‌سازی راهکار مناسبی محسوب می‌شود. واژه‌سازی برون‌متنی توسط گروه‌های تخصصی یا افرادی که خود را شایسته این کار می‌دانند، انجام می‌شود. نمونه‌هایی از این شیوه شامل «دورنگار» (فرهنگستان) و «آمادگاری» (داریوش آشوب) هستند. واژه‌سازی درون‌متنی به دست مترجمان، نویسندگان، معلمان و سایر افرادی که برای مفاهیم یا اشیای جدید به واژه‌ای نو نیاز دارند، صورت می‌گیرد. نمونه‌ای از این نوع واژه‌سازی، سازه به‌جای structure است که توسط محمدرضا باطنی پیشنهاد شده است.

حقوق‌شناس (۱۳۵۶) واژه‌سازی درون‌متنی را راهکاری اساسی برای رفع کمبود واژگان در زبان فارسی معرفی می‌کند. مزیت اصلی این روش، عدم محدودیت آن در تولید واژگان است؛ زیرا مسئولیت آن تنها بر عهده گروهی خاص از متخصصان نیست، بلکه همه تولیدکنندگان محتوا می‌توانند در این فرایند مشارکت داشته باشند. در نتیجه، گستره واژه‌های تولیدشده به همان اندازه‌ای خواهد بود که مفاهیم جدید به جامعه زبانی وارد می‌شوند. به زعم متخصصان حوزه زبان علم، به کارگیری اصطلاحی علمی که در زبان مقصد ایجاد ابهام می‌کند یا توصیف مناسبی از مفهوم زبان مبدا نباشد می‌تواند به کژفهمی در زبان علم و عدم ترویج آن منجر شود. با این مقدمه و براساس مبانی ذکر شده، واژه‌های «زری اسکپ»، «منظر خشک» و اصطلاح «دیم» در زبان فارسی بررسی شده و از طریق مقایسه مفاهیم و معانی هر یک، با هدف اجتناب از ابهام و کژفهمی، معادل مناسب پیشنهاد شده است (حقوق‌شناس، ۱۳۵۶).

• تعاریف

دیم‌کاری: در باور عمومی، دیم‌کاری به کشت بدون آبیاری اطلاق می‌شود و به زراعتی گفته می‌شود که

در فارسی ترجمه شده است تا چه اندازه معادل دقیق و صحیحی است و برای متخصص ایرانی مفهوم گویایی محسوب می‌شود یا خیر؟

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف در دسته پژوهش‌های نظری قرار می‌گیرد و برای پیدا کردن معادل فارسی زری اسکپ از روش تطبیقی استفاده شده است که بر تفاوت و شباهت ترجمه این واژه بر ترجمه کنونی تمرکز دارد. داده‌ها و منابع استفاده شده به شیوه اسنادی و مطالعات کتابخانه‌ای از کتب و مراجع مرتبط گردآوری شده‌اند که شامل تعاریف و ویژگی‌های دو مفهوم زری اسکپ در زبان لاتین و کشاورزی دیم در زبان فارسی می‌شود. در این پژوهش با روش انتقادی به مقایسه این دو مفهوم پرداخته شده و وجوه شباهت و تمایز آنها بررسی شده است همچنین مفهوم رایج «منظر خشک» مورد نقد قرار گرفته و نارسایی آن در زبان علمی رشته‌های مرتبط و اکاوی شده است.

مبانی نظری

زبان علم به‌عنوان ابزاری برای گفتمان علمی، نقشی اساسی در شکل‌گیری و گسترش تفکر علمی ایفا می‌کند و این دو عنصر از ملزومات توسعه علمی به شمار می‌روند. اهمیت توجه به گونه‌ای ویژه از زبان فارسی، که به‌عنوان گونه علمی شناخته می‌شود، مورد تأیید تمامی متخصصان حوزه فرهنگ و زبان در کشور است. مواجهه با اصطلاحات و مفاهیم علمی بیگانه، همراه با نیاز به بیان دستاوردهای علمی داخلی به زبان فارسی، ضرورت تقویت این گونه زبانی را برجسته می‌سازد (Dehghanzadeh et al., 2020). وام‌گیری یکی از روش‌های توسعه واژگان در یک زبان است که از طریق پذیرش عناصر واژگانی از زبان‌ها یا گویش‌های دیگر صورت می‌گیرد. این فرایند شامل انواع مختلفی است:

وام‌گیری مستقیم: در این روش، واژه بدون تغییر وارد زبان شده و با ساختار دستوری آن سازگار می‌شود، مانند فوتبال.

ترجمه قرضی: در این روش، ساختار واژه وام‌گرفته شده و مستقیماً به زبان بومی ترجمه می‌شود، مانند آسمان‌خراش که معادل skyscraper در انگلیسی است.

تعبیر قرضی: در این شیوه، برای یک پدیده یا شیء جدید، معادلی مفهومی در زبان مقصد ساخته می‌شود، مانند جاروبرقی.

ترجمه و تعبیر قرضی: بخشی از واژه قرضی مستقیماً

که سازمان آب دنور و انجمن پیمانکاری منظر برای تدوین برنامه‌ای جهت استفاده از مشارکت عمومی به منظور افزایش فضای سبز، دور هم جمع شدند. این ایده به سرعت از طرف دیگر ایالات آمریکایی مورد استقبال قرار گرفت و در سال ۱۹۸۶ میلادی انجمن ملی زری‌اسکیپ تأسیس شد، آن‌ها واژه زری‌اسکیپ را به‌عنوان علامت تجاری خود معرفی کردند (Sarami, 2012).

با توجه به آنچه از تعاریف ارائه شده است در ادامه به چرایی نزدیکی «زری‌اسکیپ» به منظر دیم پرداخته خواهد شد.

درک منظر نزد مخاطب و نسبت آن با مفاهیم خشکی، زری‌اسکیپ و دیم‌کاری

• مفهوم خشکی

منظر برای فردی که آن را به‌عنوان یک ناظر تجربه می‌کند، از طریق ویژگی‌های ساختاری به‌صورت بصری قابل شناسایی است. از این‌رو، درک یک منظر حاصل تعامل متقابل فرایندهای تکاملی و بیولوژیکی میان ساختار فیزیکی آن و تجربه فردی ناظر است (Ghiassie et al., 2020). بنابراین وقتی از اصطلاح «منظر خشک» استفاده می‌شود می‌بایست بین این واژه و آنچه ادراک می‌شود تناظر برقرار باشد در (جدول ۲) مفهوم خشکی در حوزه‌های مختلف بررسی شده و معانی هریک آورده شده است. همانطور که ملاحظه می‌شود مناظر خشک و مفاهیم خشکی الزاماً دلالت بر مناظر با رویکرد زری‌اسکیپ ندارند و استفاده

صرفاً با استفاده از آب باران رشد می‌کند. باین‌حال، نباید آن را تنها به‌عنوان زراعتی بدون آبیاری در مناطق خشک و کم‌باران در نظر گرفت. در واقع، دیم‌کاری شامل مجموعه‌ای از تکنیک‌های زراعی و مدیریت‌های از پیش طراحی شده و درعین‌حال پیچیده است که با هدف تثبیت عملکرد محصول و تأمین درآمد پایدار برای کشاورزان به کار گرفته می‌شود (کاظمی، ۱۳۸۷، ۲).

خشکی: برخی معتقد هستند خشکی پدیده است که در نتیجه فقدان بارندگی بروز می‌دهد (ایمانی و همکاران، ۱۳۷۹). اصطلاح «بسترهای خشک» توسط Baro به‌عنوان «محیط‌هایی که به‌طور دائمی، فصلی یا موقت با کمبود قابل توجه رطوبت مواجه هستند» تعریف شده است (Maingue, 1999). این اصطلاح دارای طیف وسیعی از معنای است که به نسبت فرهنگ و دوره‌های تاریخی متفاوت است (Wescoat, 1996, 11). این اصطلاح برای اکثر مردم از لحاظ مفهومی، تصویری از زمین‌های خشک را در ذهن مخاطب زنده می‌کند که شامل انواع مناظر بی‌ثمر با پوشش گیاهی ضعیف و عرصه‌هایی از شن و ماسه است (Ghiassie et al., 2020) (جدول ۱).

زری‌اسکیپ: زری‌اسکیپ اصلاحی است برای بیان نوعی از منظرپردازی که منجر به صرفه‌جویی در مصرف آب می‌شود (Weinstein, 1999). زری‌اسکیپ یک راه‌حل زیبا و خلاقانه برای حل مسائل فضای سبز و کاهش نیاز به آبیاری مکمل در منظر است (Wescoat, 1996). این کلمه برای اولین بار در سال ۱۹۸۱ میلادی زمانی بکار برده شد

جدول ۱. مزایای انتخاب منظر دیم بجای منظر خشک. ماخذ: نگارندگان.

معیار	شرح
بار معنایی منفی	واژه «خشک» در ذهن مخاطب تداعی‌گر کم‌آبی شدید، بی‌حاصلی و فقر پوشش گیاهی است، در حالی که xeriscape به معنای طراحی منظر پایدار و کم‌مصرف از نظر آبی است، نه لزوماً محیطی بی‌روح و خشک.
هم‌خوانی با مفهوم کشاورزی دیم	واژه «دیم» در زبان فارسی به کشاورزی و رویش گیاهان بدون آبیاری مصنوعی اشاره دارد. این مفهوم بسیار نزدیک به xeriscape است که به استفاده از گونه‌های بومی و مقاوم به خشکی تأکید دارد. بنابراین «منظر دیم» به‌خوبی نشان می‌دهد که این نوع طراحی منظرسازی مبتنی بر شرایط اقلیمی و منابع آبی طبیعی است.
بهبود پذیرش فرهنگی و زیباشناختی	«منظر دیم» حس پایداری، بومی‌گرایی و هم‌زیستی با طبیعت را به همراه دارد، در حالی که «منظر خشک» ممکن است با مقاومت ذهنی و عدم پذیرش عمومی مواجه شود، زیرا تداعی‌گر فضاهای نامطلوب و بی‌طراوت است.
نزدیک‌تر بودن معنا	xeriscape به معنی مدیریت بهینه آب در منظر است، نه حذف آب. واژه «دیم» این معنا را بهتر منعکس می‌کند، زیرا در آن، استفاده از گونه‌های مقاوم و سازگار با اقلیم تأکید شده است، نه حذف کامل آبیاری.
	واژه «دیم» ریشه در سنت کشاورزی ایرانی دارد و از دیرباز به‌عنوان راهکاری برای بهره‌گیری از منابع طبیعی آب شناخته شده است. این انتخاب به حفظ و تقویت زبان فارسی کمک کرده و ارتباط معنایی روشنی بین گذشته و حال ایجاد می‌کند.

در انواع مختلف طراحی منظر، از طبیعی تا رسمی، به کار گرفته شود (جدول ۳).

کافی (Kafi, 2014) بیان می‌کند که اساس کاشت در زری اسکیپ، زون‌بندی براساس نیاز آبی گیاهان است. این زون‌بندی‌ها از نظر طراحی منظر دارای اهمیت یکسانی نیستند. انتخاب گیاه مناسب برای هر زون، یکی از اصول کلیدی زری اسکیپ است. واینشتاین (Weinstein, 1999) بر اهمیت انتخاب گیاهانی با نیاز آبی متناسب با شرایط محیطی تأکید می‌کند.

از بعد زیبایی شناختی و بصری هم داوگ ولش می‌گوید: زری اسکیپ یک راه حل زیبا و خلاقانه برای حل مسائل فضای سبز و کاهش نیاز به آبیاری مکمل در منظر است. ولش معتقد است زری اسکیپ اصولاً ارتباطی با باغ‌های

تصویر ۱. باغ Xeriscape کلرادو اسپرینگز. مأخذ: ww.sunflowerld.com

از معادل منظر خشک می‌تواند ادراک مخاطب را دچار تناقض کند.

• آیا زری اسکیپ یک منظر خشک است؟

مطابق با آنچه در بخش تعاریف گفته شد (بند ۳) آیا زری اسکیپ دلالت بر خشکی دارد؟ رجوع به آرای صاحب‌نظران این حوزه می‌تواند پاسخ این سوال را روشن کند. مطابق تعاریف ارائه شده، زری اسکیپ صرفاً به معنای ایجاد مناظر خشک و بی‌آب نیست. این رویکرد، یک استراتژی جامع برای طراحی و مدیریت فضاهای سبز با هدف کاهش مصرف آب و بهره‌برداری بهینه از منابع آبی است.

تحقیقات گسترده‌ای در این زمینه نشان می‌دهد که زری اسکیپ ارتباط مستقیمی با باغ‌های صخره‌ای یا کاکتوسی ندارد. ولش و ولج (Welsh & Welch, 2007) بر این باور است که زری اسکیپ راهکاری مؤثر برای کاهش نیاز به آبیاری تکمیلی در فضاهای سبز است. صرامی (Sarami, 2012) نیز معتقد است که این مفهوم به فضاهای سبز با نیاز آبی معتدل اشاره دارد و هیچ ارتباطی با مناظر خشک و لم‌یزرع ندارد (تصویر ۱).

طبق تعریف شورای زری اسکیپ ایالت نیومکزیکو در آمریکا (XCNM, 2011) زری اسکیپ به‌عنوان یک مفهوم، فراتر از یک روش خاص طراحی باغ است. این رویکرد، یک استراتژی کلی برای حفظ منابع آب است که می‌تواند

جدول ۲. گونه‌شناسی خشکی. مأخذ: نگارندگان.

گونه‌شناسی	دیدگاه و تعاریف
خشکی از منظر جغرافیا	خشکی نوعی ماهیت آب و هوایی با بارندگی کم است که به قدر کفایت نیاز رستنی‌ها نیست (Ghiassee et al., 2020). خشکی نوعی ویژگی دائمی آب و هوایی در یک منطقه بوده که به معنی عدم بارش در حد کفایت لازم است (محمدی، ۱۳۹۲، ۸). خشکی به معنی میزان کم بارندگی در منطقه است (خالدی، ۱۳۷۴، ۸).
خشکی از منظر اکوسیستمی	اکوسیستم‌های خشک از ساختاری موزاییکی با پیچ‌های پراکنده و متراکم تشکیل شده‌اند. کمبود آب تأثیر مستقیمی بر رشد و تنوع گونه‌های گیاهی دارد و در واقع، محدودیت منابع آبی باعث شکل‌گیری الگوهای متقارن در پوشش گیاهی می‌شود. (Ghiassee et al., 2020). الگوهای پوشش گیاهی در اکوسیستم‌های خشک براساس شکل و توزیع فضایی پوشش گیاهی قابل شناسایی هستند. این الگوها معمولاً با دو اصطلاح ببری و پلنگی توصیف می‌شوند، که هر کدام نشان‌دهنده نوع خاصی از پراکنش گیاهی در این اکوسیستم‌ها هستند و در این مناظر اصلاح ببری در برابر پلنگی در نظر گرفته می‌شود، که نمایانگر غیر یکنواختی پوشش گیاهی در این بسترها است (Mander et al., 2017).
خشکی و ریخت شناسی	منظرهای خشک دارای لایه‌ای نازک از مواد آلی ضعیف و ساختاری متغیر از خاک رس، شن و ماسه هستند. فرایندهای رسوب‌گذاری و فرسایش خاک، همراه با الگوهای پوشش گیاهی، بر وضعیت فیزیکی خاک سطحی تأثیر می‌گذارند. این عوامل در نهایت منجر به شکل‌گیری بافتی با پوشش گیاهی کم‌تراکم و یکنواختی در رنگ و سیما کلی منظر می‌شوند. (Ghiassee et al., 2020).

و خشک که همساز با اقلیم طراحی شده‌اند اما سبزی و طراوت کافی را دارند، شاهد دیگری است بر اینکه رعایت اصول زری اسکپ با تعبیر «خشک بودن منظر» سنخیت ندارد.

مفهوم دیم‌کاری در همسویی با زری اسکپ

هفت اصل زیر در زری اسکپ و توضیحات آن کمک می‌کند که مقایسه‌ای تطبیقی با مفهوم «دیم» صورت گیرد و شباهت‌ها و تفاوت‌های هریک آشکار شود.

• اصل اول: برنامه‌ریزی

- اصل اول در زری اسکپ

طراحی دقیق و سنجیده، نخستین گام در دستیابی به اهداف بلندمدت طراحی منظر به‌شمار می‌آید. یک طراحی موفق، علاوه بر در نظر گرفتن اصول زیبایی‌شناسی، به عواملی همچون چشم‌اندازها، شیب‌ها، ذخیره‌سازی آب، شرایط نگهداری و ارزش افزوده محیطی نیز توجه دارد. در فرآیند طراحی منظر، عواملی نظیر شرایط اقلیمی منطقه، میکروکلیمای سایت، وضعیت خاک، پوشش گیاهی موجود و توپوگرافی منطقه باید بررسی شود (حکمتی، ۱۳۸۹، ۲۵۶). در منظرپردازی زری اسکپ، برنامه‌ریزی براساس زون‌بندی‌هایی انجام می‌شود که از نظر ارزش یکسان نیستند. فضای کلی سایت از نظر میزان مصرف آب به سه زون تقسیم می‌شود (Wade & Midcap, 1992). اهمیت هر زون نیز براساس میزان حضور و بهره‌برداری کاربران تعیین می‌شود (Kafi, 2014).

- اصل اول در دیم‌کاری

توجه به عوامل اقلیمی یکی از مهم‌ترین معیارها برای تولید محصول مرغوب در کشاورزی دیم است. کشاورزی دیم نیز مانند زری اسکپ نیازمند برنامه‌ریزی است. با بررسی و تهیه اطلاعاتی همچون، شرایط اقلیمی، زمان آغاز بارش در مناطق مورد نظر در فصول بهار و پاییز، زمان مناسب جوانی‌زنی، گل‌دهی و مرحله پرپر شدن دانه و نیازهای رویشی کشت دیم را با استفاده از سنتز این لایه‌ها می‌توان ارزش وزنی محدوده‌های مورد نظر را راستای دستیابی به محدوده مناسب جهت کشت دستیافت و زون‌بندی بر مبنای فضاهای کشت دیم، کشت گیاهان چمنی و... به دست‌آورد (Abbasi et al., 2013).

• اصل دوم: استفاده از خاک پوش

- اصل دوم در زری اسکپ

همان‌طور که از نام آن پیداست، خاک‌پوش‌ها به‌عنوان محافظ برای گیاهان به کار می‌روند و از آن‌ها در برابر تغییرات دمایی شدید خاک و از دست رفتن آب محافظت کرده و

تصویر ۲. تنوع رنگی و پوشش گیاهی در مناظر زری اسکپ. ماخذ: www.thespruce.com

خشک و سنگی ندارد و این مناظر می‌توانند باغ‌هایی سرسبز پر از گیاهان زیبا باشند (Welsh, 2007) (تصویر ۲).

• عناصر کلیدی زیبایی‌شناسی در زری اسکپ

تنوع گیاهی: زری اسکپ با بهره‌گیری از گیاهان بومی و مقاوم به خشکی، تنوع بی‌نظیری از رنگ‌ها، بافت‌ها و فرم‌ها را به نمایش می‌گذارد. گل‌های رنگارنگ، گیاهان پوششی، درختان و درختچه‌های زیبا، همگی در کنار یکدیگر، ترکیبی چشم‌نواز را خلق می‌کنند.

طراحی هوشمندانه: طراحی در زری اسکپ، براساس اصول زون‌بندی و توجه به نیازهای آبی گیاهان انجام می‌شود. این امر، علاوه بر کاهش مصرف آب، به ایجاد مناظری متعادل و هماهنگ کمک می‌کند.

ایجاد مناظر طبیعی: زری اسکپ، با تقلید از مناظر طبیعی، حس بکر بودن و هماهنگی با محیط را القا می‌کند. این روش، به جای ایجاد مناظری مصنوعی و طراحی‌شده، بر خلق فضاهایی طبیعی و پایدار تمرکز دارد.

به صورت خلاصه هفت اصل زری اسکپ شامل: برنامه‌ریزی و طراحی، آنالیز خاک، انتخاب گیاهان مناسب، سطوح چمن‌کاری، آبیاری بهینه، استفاده از مالچ یا خاکپوش و نگهداری مناسب منظر است (جدول ۴).

• انطباق با اقلیم خشک و خلق منظر سبز

اصول ارائه شده در زری اسکپ روش‌هایی را برای کاشت در مناطق خشک ارائه می‌دهد که بیش از این در باغ‌سازی، فرهنگ و شیوه زندگی ایرانیان وجود داشته‌است و غنای باغ ایرانی را در حوزه‌های تکنیکی و کاهش مصرف انرژی همسو با سرسبز و فرح بخشی آن را روشن می‌کند. بنابراین این اصول راهکارهایی همسو با کاهش مصرف آب و مناظری سرسبز در مناطق خشک مطرح می‌کنند (Kafi, 2014). نمونه‌های متعدد باغ ایرانی در مناطق گرم

منظر دیم یا منظر خشک؟ زری اسکپ به کدام مفهوم نزدیک تر است؟

جدول ۳. تأثیرات زری اسکپ بر مناظر شهری. ماخذ: نگارندگان.

تأثیرات زری اسکپ بر مناظر شهری	
کاهش مصرف آب	مهم‌ترین تأثیر زری اسکپ، کاهش چشمگیر مصرف آب در فضاهای سبز شهری است. این امر به ویژه در شهرهای خشک و کم‌آب، از اهمیت بالایی برخوردار است.
ایجاد مناظر پایدار	زری اسکپ با استفاده از گیاهان بومی و مقاوم، منظر پایدار و سازگار با محیط زیست ایجاد می‌کند. این گیاهان نیاز کمتری به کود، سموم و نگهداری دارند.
افزایش تنوع زیستی	استفاده از گیاهان بومی در زری اسکپ، به افزایش تنوع زیستی در شهرها کمک می‌کند. این گیاهان، زیستگاه مناسبی برای حشرات، پرندگان و سایر جانوران کوچک فراهم می‌کنند. کاهش هزینه‌های نگهداری، زری اسکپ، با کاهش نیاز به آبیاری، کوددهی و سمپاشی، هزینه‌های نگهداری فضاهای سبز شهری را به طور قابل توجهی کاهش می‌دهد که با استفاده از گیاهان متنوع و طراحی‌های خلاقانه، منظر زیبا و چشم‌نواز در شهرها ایجاد می‌کند. این مناظر، به بهبود کیفیت زندگی شهروندان کمک می‌کنند.

جدول ۴. مفاهیم پایه اصول هفتگانه زری اسکپ. ماخذ: نگارندگان.

اقدام	ویژگی	شرح
برنامه‌ریزی و طراحی	توجه به سایه در مناظر	تأمین سایه با پوشش گیاهی یا سایبان
	زون‌بندی براساس مصرف آب	زون‌بندی منظر براساس منطقه‌های عملکردی و میزان مصرف آب
	طرح کاشت	تعیین الگوی کاشت سازگار با اصول منظرپردازی کم‌آب
آنالیز خاک	آزمایش خاک	بررسی وضعیت بستر خاک موجود
	گیاهان سازگار با اقلیم	انتخاب گیاهان با توجه به زون‌های مصرفی آبی منظر و عملکرد هر محدوده
انتخاب گیاهان مناسب	هرس گیاه	هرس مناسب و به موقع گیاهان جهت حفظ و ایجاد ریشه‌های عمیق گیاهان
	انتخاب گیاه براساس شرایط فیزیولوژیکی	انتخاب گیاهان براساس هدف کاشت در منظر
ایجاد سطوح چمنکاری	توجه به مساحت زمین چمن کاری	اندازه و محل قطعات چمن کاری با توجه به عملکرد مورد نیاز در هر زون
آبیاری بهینه	استفاده از آبیاری تکمیلی	انتخاب نوع سیستم آبیاری مناسب برای هر زون و باتوجه به نیاز آبی هر گیاه
استفاده از مالچ	مالچ پاشی	کاهش تبخیر سطحی آب خاک فضای سبز
نگهداری مناسب (عملیات باغبانی مناسب)	کنترل سیستم‌های آبیاری	بررسی وضعیت عملکرد سیستم‌های آبیاری
	زدودن علف هرز	اعمال مبارزه با علف‌های هرز در سایت از نظر کیفی
	کنترل کیفیت خاک	بررسی دوره‌ای ویژگی‌های شیمیایی و فیزیکی بستر خاک

مانع رشد علف‌های هرز می‌شوند (Hamzei & Borbor, 2014). امروزه خاک‌پوش‌ها به چهار دسته شیمیایی، آلی، کانی و انسان‌ساخت تقسیم می‌شوند. انتخاب نوع و قطر خاک‌پوش بستگی کامل به عوامل اقلیمی، نوع خاک، شدت باد و سایر شرایط محیطی دارد. به‌کارگیری خاک‌پوش در زری اسکپ با هدف جلوگیری از هدررفت آب از طریق تبخیر سطح خاک، به‌عنوان یک اصل مهم در نظر گرفته می‌شود (Kafi, 2014).

- اصل دوم در دیم‌کاری
در کشاورزی دیم نیز حفاظت از خاک مجموعه‌ای از

و میزان زهکشی خاک ارزیابی می‌شوند تا طراح بتواند اقدامات اصلاحی مناسب را تعیین کند. اصلاح‌کننده‌های خاک شامل موادی هستند که برای بهبود خصوصیات فیزیکی و شیمیایی خاک به آن اضافه می‌شوند. این مواد به بهبود ظرفیت نگهداری آب، نفوذپذیری، زهکشی، تهویه و ساختار خاک کمک کرده و در نهایت شرایط مطلوبی را برای رشد ریشه‌ها فراهم می‌کنند (FAO, n.d.).

- اصل چهارم در دیمکاری

در کشاورزی، استفاده از عوامل اصلاح‌کننده خاک به منظور افزایش ظرفیت زراعی و بهبود توانایی خاک در ذخیره‌سازی آب، اهمیت زیادی دارد. این فرایند عمدتاً بر افزایش میزان کلئیدهای خاک تمرکز دارد، که به‌طور مستقیم منجر به افزایش محتوای کربن آلی می‌شود (Kafi, 2014). برای تحقق این هدف، مواد آلی مانند کمپوست و کود حیوانی به خاک اضافه می‌شوند تا توانایی آن در حفظ رطوبت افزایش یابد. نحوه اصلاح و تقویت خاک، به عواملی همچون ویژگی‌های فیزیکی و شیمیایی خاک، نوع گونه‌های گیاهی انتخاب‌شده و همچنین فصل کاشت بستگی دارد (Brengele, 2009, 146).

• اصل پنجم: گزینش گیاه مناسب جهت کاشت

- اصل پنجم در زری‌اسکیپ

یکی از اصول اساسی در این رویکرد، انتخاب گونه‌های گیاهی مناسب و سازگار با شرایط محیطی است. با این حال، ارزیابی گیاهان کم‌نیاز به آب در طراحی منظر، صرفاً براساس مقایسه مطلق میزان مصرف آب آن‌ها صورت نمی‌گیرد، بلکه فاکتورهایی مانند سازگاری با اقلیم، نوع خاک، میزان تبخیر و نیازهای زیستی گیاه نیز در این انتخاب نقش تعیین‌کننده‌ای دارند (Kafi, 2014). انتخاب گیاه مناسب نه به معنای انتخاب گیاهانی سازگار با طرح کاشت هستند، بلکه به معنای انتخاب گیاهانی همخوان با شرایط زیست محیطی و شرایط فیزیکی محل کاشت است. در حالت مطلوب گیاهانی باید مدنظر قرار گیرند که توانایی سازگار شدن با نوسانات دما و رطوبت خاک را داشته باشند زیرا که مقاومت به کم‌آبی یکی از اصول منظرپردازی زری‌اسکیپ است اما تنها فاکتور مهم آن نیست (Sarami, 2012).

- اصل پنجم در دیمکاری

انتخاب گیاه زراعی مناسب یکی از تصمیم‌های مهم در موفقیت یا شکست زراعت دیم است. شناسایی خصوصیات سازگاری و مقاومت به کم‌آبی در گیاهان و انتخاب سازگارترین آنها در دیم‌زارها می‌تواند در افزایش سطح عملکرد مؤثر باشد (کاظمی، ۱۳۸۷، ۲۷۵). مقدار آبی که یک گیاه در طول فصل زراعی در یک ناحیه برای تولید محصول مصرف

تکنیک‌ها است که موجب حفظ مواد آلی و حاصلخیزی خاک می‌شود (حق پرست، ۱۳۹۲، ۱۴). یکی از مشکلات موجود در کشاورزی دیم، حفظ رطوبت خاک است. مالچ پاشی به‌عنوان یکی راهکارهای حفاظت از رطوبت خاک استفاده (همان، ۱۵) و سبب تعدیل درجه حرارت می‌شود به‌طوری که در تابستان سطح خاک خنک‌تر و در زمستان گرم‌تر می‌شود (Dashadi, 2022). از جمله مزایای این روش می‌توان به افزایش ظرفیت جذب و نگهداری رطوبت خاک، بهبود میزان مواد آلی و حاصلخیزی، کاهش دمای سطح خاک و کاهش میزان تبخیر اشاره کرد (Ibid., 15).

• اصل سوم: آبیاری تکمیلی - توجه به بازده آبیاری

- اصل سوم در زری‌اسکیپ

این اصل بر کاهش اتلاف آب از منبع تا ناحیه ریشه گیاه تأکید دارد. امروزه نمونه عملی آن را می‌توان در استفاده از سیستم‌های آبیاری تحت فشار، مانند آبیاری قطره‌ای، بارانی و زیرسطحی مشاهده کرد (Kafi, 2014). آبیاری تکمیلی یک راهکار موقتی است که به‌گونه‌ای طراحی می‌شود تا در زمان دسترسی به آب، میزان تعرق طبیعی گیاه افزایش یابد (Karimi & Jalini, 2019). در یک فضای سبز مبتنی بر زری‌اسکیپ، آبیاری تکمیلی باید به حداقل ممکن کاهش یابد و تنها براساس نیاز واقعی گیاهان، به شکلی محدود اجرا شود (Sarami, 2012).

- اصل سوم در دیمکاری

در کشت دیم، کمبود آب یا رطوبت یکی از عوامل اساسی محدودکننده در بهبود عملکرد محصولات کشاورزی است. آبیاری تکمیلی این امکان را فراهم می‌کند که از منابع آب تجدیدپذیر محدود در مناطق دیم به شکلی بهینه استفاده شود. اجرای این روش در مراحل حساس رشد گیاه، نقشی مؤثر در کاهش نوسانات عملکرد و دستیابی به تولیدی پایدار دارد. همچنین، آبیاری تکمیلی می‌تواند احتمال خطر کاهش محصول را کاهش داده و پایداری و بازده آبیاری را افزایش دهد. این شیوه شامل تأمین مقدار مشخصی آب در دوره‌هایی است که بارندگی متوقف می‌شود، تا شرایط مطلوب برای رشد گیاه و ثبات عملکرد آن حفظ شود. (Karimi & Jalini, 2019).

• اصل چهارم: اصلاح‌گر خاک

- اصل چهارم در زری‌اسکیپ

در فرایند طراحی منظر، بررسی ویژگی‌های فیزیکی و شیمیایی خاک از اهمیت بالایی برخوردار است. آنالیز خاک با هدف فراهم کردن محیطی مطلوب برای رشد و توسعه ریشه گیاهان انجام می‌شود (Wade, 1992). در این مرحله، عواملی مانند ساختار، بافت، ظرفیت نگهداری آب

نیز کمک می‌کند. افزایش میزان پتاسیم در تغذیه گیاه، از طریق استفاده از کودهای آلی، معدنی و زیستی، می‌تواند مقاومت گیاهان را در برابر خشکی و شرایط نامساعد محیطی تقویت کند. (Kafi, 2014). به عبارتی عملیات باغبانی آبیاری مناسب، هرس به موقع، حذف علف‌های هرز، چمن زنی، کنترل آفات و بیماری‌ها عواملی هستند که یک منظر را همیشه سالم، زیبا و با طراوت نگه‌می‌دارد (Welsh, 2006).

- اصل هفتم در دیمکاری

نگهداری بهینه به منظور دستیابی به محصول مناسب یکی دیگر از اصول کشت دیم پس از قرارگیری آیش‌ها در خاک است. به منظور حفاظت از گیاهان جوان در برابر صدمه‌های ناشی از علف‌های هرز می‌توان آن‌ها را از طریق قطع کردن یا مصرف علف‌کش‌ها کنترل کرد (Brenge, 2009, 181). مدیریت زراعت دیم باید به گونه‌ای باشد که با کمترین هزینه، پایداری تولید را تضمین کند، به‌ویژه در مواجهه با تنش‌های خشکسالی که احتمال وقوع آن‌ها هر دو تا پنج سال وجود دارد. اجرای روش‌های بهینه نگهداری پس از کشت، مانند آبیاری تکمیلی و کنترل آفات و بیماری‌ها، می‌تواند در سال‌های پربارش باعث افزایش عملکرد محصول و کاهش آسیب‌پذیری کشاورزان شود (حق پرست، ۱۳۹۲، ۱۲۲).

بحث

براساس آنچه در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته، تعاریف سه واژه خشکی، زری اسکپ و دیم ارائه شده و سپس مفهوم زری اسکپ با دو مفهوم دیم و خشکی مورد مقایسه قرار گرفته‌است. در ابتدای امر مفهوم خشکی در سه حوزه مورفولوژی، تعاریف جغرافیایی و اکولوژیکی ارائه شده است. از جمع‌بندی این مفاهیم می‌توان دریافت که مفهوم خشکی در زمینه ریخت‌شناسی دارای الگوهای یکنواخت و تکرار شونده‌ای است که دارای وحدتی در بافت، ساختار و رنگ است و این امر در تقابل با زری اسکپ قرار دارد زیرا همانطور که پیش‌تر به آن اشاره شده‌است مناظر زری اسکپ دارای رنگ و الگوهای متنوعی هستند و هیچ ارتباطی با مناظر بیابانی ندارند. در بخش بعد پدیده خشکی از نگاه جغرافیایی بررسی شده است که در این حوزه، خشکی صرفاً ماهیتی اقلیمی دارد که با میزان بارش در هر منطقه مرتبط است و یک مفهوم در مقیاس کلان محسوب می‌شود. در حوزه اکولوژی، مناظر خشک دارای پوشش گیاهی با تراکم بسیار ضعیف و پراکنده هستند و در برخی مواقع خشکی با بیابانی بودن و یا فاقد هر گونه پوشش گیاهی هم معنی در نظر گرفته می‌شود که این تعاریف نیز

می‌کند می‌تواند مبین مناسب بودن آن گیاه برای زراعت آن ناحیه باشد (همان، ۲۶۲) در کشت دیم کاربرد گیاه مقاوم در برابر تنش‌های خشکسالی سالانه در کنار ویژگی اقتصادی بودن آن مورد توجه است. همچنین انتخاب گیاه باید عناصر موجود در خاک را با کارایی بالایی مصرف کنند تا کود شیمیایی کمتری در اراضی دیم مصرف شود و هزینه تولید با کمتر مصرف کردن کود، کمتر شود. برای اینکه یک گیاه مناسب برای کشت دیم انتخاب شود باید موارد زیر مد نظر قرار گیرد:

ویژگی آب و هوای منطقه و تیپ رشد

استفاده از گیاهان سازگار با منطقه (Karimi & Jalini, 2019).

• اصل ششم: سطوح چمن کاری

- اصل ششم در زری اسکپ

در طراحی منظر، چمن به‌عنوان پس‌زمینه‌ای برای برجسته‌سازی زیبایی سایر گیاهان عمل می‌کند. اصطلاح «چمن کاری» به آن بخش از چمن اطلاق می‌شود که فراتر از جنبه‌های زیبایی‌شناسی، وارد حوزه «مهندسی منظر» می‌شود؛ به این معنا که علاوه بر جلوه بصری، دارای کارکردهایی مانند ایجاد فضاهای مناسب برای تفرج، فعالیت‌های ورزشی و استراحت نیز هست (Kafi, 2014). بنابراین چمن یکی از چند منظوره‌ترین و عملکردی‌ترین گیاهان در منظره پردازی محسوب می‌شود به همین دلیل در زری اسکپ چمن تنها با هدف زیبایی و عملکرد تفرجی استفاده نمی‌شود بلکه به‌عنوان یکی از مؤثرترین گیاهان پوششی برای کاهش رواناب و فرسایش خاک در نظر گرفته می‌شود که این امر نشان‌دهنده هدفمند بودن کاشت چمن در این رویکرد در برابر مناظری که بدون هدف از آن استفاده می‌کنند قرار می‌گیرد (ناصری، ۱۳۹۵).

- اصل ششم در دیمکاری

در کشاورزی دیم، سطوح وسیعی از یک منطقه که برای زراعت مناسب نیست و امکانات آبیاری را نیز فراهم ندارد از این اراضی برای کشت گیاهان چمنی به منظور جلوگیری از فرسایش خاک، حفظ رطوبت موجود و تولید علوفه برای دام استفاده می‌شود (کاظمی، ۱۳۸۷، ۴۰۷). همچنین کاشت گیاهان چمنی در زمین‌هایی که تولید حداقل باشد امری لازم است (Brenge, 2009, 181).

• اصل هفتم: نگهداری بهینه

- اصل هفتم در زری اسکپ

یکی دیگر از اهداف زری اسکپ، کاهش اقدامات عملیات نگهداری و هزینه نگهداری منظر نیز است (Sarami, 2012). مدیریت صحیح و بهینه گیاهان نه‌تنها مصرف آب را کاهش می‌دهد، بلکه به حفظ سلامت و رشد پایدار آن‌ها

با مناظر سرسبزی است که نیاز به آبیاری تکمیلی کمتری نسبت به مناظر متداول دارد و با تعابیر فارسی مصطلح آن که معادل با خشکی می‌دانند چندان سازگار نیست. بنابراین در پژوهش حاضر مفاهیم و تعاریف هریک بیان شده‌است و یافته‌ها نشان می‌دهد که تطابق زری‌اسکیپ با عبارت منظر خشک به دلیل ایجاد ابهام و کژفهمی انتخاب مناسبی نیست. در مقابل آن، مفهوم دیم معنای سازگارتری را دارد و اصول این شیوه کشاورزی به زری‌اسکیپ مشابهت بسیار زیادی داشته و تقریباً از یک ایده ثابت پیروی می‌کنند. بنابراین زری‌اسکیپ به مفهوم منظر دیم بسیار نزدیک‌تر از منظر خشک است (جدول ۵). زری‌اسکیپ نه تنها یک منظر خشک نیست بلکه منظری سرسبز با هدف کاهش مصرف آب به واسطه انتخاب پوشش گیاهی مناسب و نگهداری بهینه در برابر مناظر بیابانی و خشک خواهد بود. لذا پیشنهاد می‌شود که اصطلاح «منظر دیم» در ادبیات تخصصی و علمی رواج یابد تا بین واژه و ادراک مخاطب و عینیت بیرونی تناظر و سازگاری برقرار باشد.

همسو با منظر زری‌اسکیپ نخواهد بود زیرا در زری‌اسکیپ برای هرفضا با توجه به نیاز و عملکرد، پوشش گیاهی مناسبی در نظر گرفته می‌شود. بنابراین در زری‌اسکیپ با مناظری سرسبز به جای منظر خشک مواجه هستیم. در بخش دوم پژوهش که به مفهوم دیم پرداخته شده‌است بنظر می‌رسد که این رویکرد بسیار نزدیک به زری‌اسکیپ است به صورتی که در دیمکاری نیز اولین اقدام برای کاشت هر محصول برنامه‌ریزی با توجه به شرایط اقلیمی و نوع بذر است و همچنین دیمکاری به معنای رهایی مطلق و عدم مراقبت از محصولات نیست زیرا در صورت نیاز، از آبیاری تکمیلی استفاده می‌شود. همچنین به منظور کاهش هدر رفت آب از مالچ در پوشش خاک استفاده می‌شود و به منظور افزایش ظرفیت کشاورزی از اصلاح‌گر خاک نیز استفاده می‌شود که تمامی گزاره‌ها کمابیش از نزدیکی زری‌اسکیپ به مفهوم دیم حکایت دارد.

جمع بندی

طبق تعاریف، زری‌اسکیپ یک رویکرد برای طراحی باغ‌ها

جدول ۵. مقایسه تطبیقی زری‌اسکیپ و دیمکاری. مأخذ: نگارندگان.

مؤلفه‌های تدقیق زری‌اسکیپ و کشت دیم	زری‌اسکیپ	دیمکاری
برنامه ریزی	تمرکز بر زون بندی در طرح کاشت	توجه به شرایط اقلیمی به منظور افزایش محصول
استفاده از خاک پوش	جلوگیری از تبخیر آب در سطح خاک	افزایش ظرفیت نگهداری رطوبت خاک
آبیاری تکمیلی	استفاده از سیستم آبیاری تکمیلی در دوره‌هایی که گیاهان دچار تنش می‌شوند.	تامین آب برای فصولی که کاهش بارندگی وجود دارد.
اصلاح‌گر خاک	افزافه کردن مواد اصلاح‌گر به منظور بهبود خصوصیات فیزیکی و شیمیایی خاک	استفاده از عوامل اصلاح‌کننده خاک به منظور افزایش ظرفیت زراعی و بهبود توانایی خاک در ذخیره‌سازی آب
گزینش گیاه مناسب جهت کاشت	انتخاب گیاهان مناسب با شرایط زیست محیطی	انتخاب بذر مناسب با توجه شرایط زیست محیطی
سطوح چمن کاری	استفاده از چمن (گیاهان پوششی) برای فضاهای استراحت و تفرج	کاشت چمن (گیاهان پوششی) در فضاهایی که قابلیت آبیاری ندارند و برای مصرف علوفه دام
نگهداری بهینه	هدف از این نوع منظر پردازی کاهش اقدامات عملیات نگهداری و هزینه نگهداری منظر	هدف از این کشت، مدیریت زراعت دیم به گونه‌ای که کمترین هزینه، پایداری تولید را تضمین کند.

پی‌نوشت‌ها

دکتر «محمدرضا مهربانی گلزار» و مشاوره دکتر «محمد مهدی ضرابی» در بهمن ماه ۱۳۹۹ در دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) قزوین دفاع شده است.

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد لیلا جهانگیری با عنوان «برنامه‌ریزی و طراحی منظر با رویکرد منظر دیم الگوی کاشت کلان شهرها، نمونه مورد مطالعه: بوستان چنگلی یاس فاطمی تهران» است که با راهنمایی

فهرست منابع

- Hamzei, J., & Borbor, A. (2014). *Effect of Different Soil Tillage Methods and Cover Crops on Yield and Yield Components of Corn and Some Soil Characteristics*. *JOURNAL OF AGRICULTURAL SCIENCE AND SUSTAINABLE PRODUCTION*, 24(3), 35-47. https://sustainagriculture.tabrizu.ac.ir/article_2722.html?lang=en
- Ingels, J. E. (2005). *Landscaping, Principle & Practices (Custom Edition For Straford Institute, Volume One)*. Tomson Learning.
- Kafi, M. (2014). *Readout a Tradition in Art of Iranian Gardening*. *Manzar*, 6(26), 12-17. https://www.manzar-sj.com/article_5702.html
- Karimi, M., & Jalini, M. (2019). *Supplemental Irrigation in Cultivation of Rainfed Wheat*. *Journal of Water and Sustainable Development*, 6(1), 29-34. <https://doi.org/10.22067/jwsd.v6i1.77251>
- Kasravi, R. (2025). *Urban and architectural Iranian contemporary of analysis: An epistemological perspective from appearance of Tehran's urban disorders planning trends' interpretations*. *Bagh-e Nazar*, 21(139), 75-86. <https://doi.org/10.22034/bagh.2024.475093.5669>
- Kasravi, R., & Hashemizadegan, S. A. (2023). *A Comparative Study of Sima, Manzar, and Chesm Andazas Persian Equivalents of Landscape in English*. *Manzar*, 15(64), 54-59. <https://doi.org/10.22034/manzar.2023.393131.2237>
- Knopf, J. (1991). *The Xeriscape Flower Gardener: A Waterwise Guide for the Rocky Mountain Region*. Bower House.
- Mahan, A., & Mansouri, S. A. (2014). *The study of the concept of "landscape" with an emphasis on the views of authorities from various disciplines*. *Bagh-e Nazar*, 14(47). https://www.bagh-sj.com/article_45081.html?lang=en
- Mainguet, M. (1999). *Aridity Droughts and Human Development*. Springer.
- Mander, M. T., Lenton, W. S., Punyasena, S. W., Mio, M., Li, S. C., & Dekker, L. (2017). *A morphometric analysis of vegetation patterns in drylands*. *Royal Society Open Science*, 4(2), 160443. <https://doi.org/10.1098/rsos.160443>
- Medina, J. G., & Gumper, J (2004). *YARDX (Yeild and Reliability Demonstrated in Xeriscape)*. [Final report]. *Metro Water Conservation. Inc. (MWCI)*.
- Ower Designs LLC. (2025). *Colorado Springs xeriscape garden*. Retrieved May 31, 2025, from <https://www.sunflowerld.com/colorado-xeriscape>
- Ramezani, N., & Habibi, A. (2021). *Ecological Aesthetic Practice and Water Sensitive Design in Landscape Studies*. *Manzar*, 13(55), 42-53. <https://doi.org/10.22034/manzar.2021.234118.2064>
- Rayno V. (2014). *The Water Efficient Landscape – a first guide for designing water-wise gardens in the piedmont region of North Carolina*. *Swedish University of Agricultural Sciences*.
- Sarami, J. (2012). *Designing the environment and landscape of dry areas based on the xeriscaping approach (landscape design with low water requirements) and localization based on the country's natural and cultural conditions [Master's thesis, University of Tehran, Iran]*. <https://noordoc.ir/thesis/48846>
- Wade, G. L. (1992). *Xeriscape: A Guide to Developing a Water-*
- ایمانی، محمدعلی؛ اروندی، سعید و میر جلالیه شیرازی، مریم. (۱۳۷۹). خشکی چیست و معیار آن کدام است؟. اولین کنفرانس ملی بررسی راهکارهای مقابله با کم آبی و خشکسالی. جهاددانشگاهی استان کرمان.
- حق پرست، رضا. (۱۳۹۲). *اصول زراعت گندم دیم (آمیخته دانش جدید و بومی)*. انتشارات آموزش و ترویج کشاورزی.
- حق شناس، علی محمد. (۱۳۵۶). *بلوای واژه سازی، ادبیات و زبان ها*. (۱۴۹)، ۱۰-۱۶.
- حکمتی، جمشید. (۱۳۸۹). *مهندسی فضای سبز: طراحی پارک ها و ویلاها*. انتشارات سپهر.
- خالدی، شهریار. (۱۳۷۴). *آب و هواشناسی کاربردی*. نشر قومس.
- خویلو، رضا. (۱۳۸۹). *باغبانی در مناطق کم آب به زبان ساده*. انتشارات علم کشاورزی ایران.
- کاظمی، حمدالله. (۱۳۸۷). *اصول دیمکاری*. انتشارات دانشگاه تبریز.
- گلچین، پیمان و فرهادی، رضا. (۱۴۰۲). *زری اسکیپ رویکردی مناسب برای توسعه منظر سازی کم نیاز به آب*. سازمان جهاددانشگاهی تهران. چاپ اول. تهران: ایران
- محمدی، حسین. (۱۳۹۰). *آب و هواشناسی مناطق خشک*. دانشگاه تهران.
- ناصری، حمیدرضا. (۱۳۹۵). *بهبودسازی مصرف آب در فضاهای سبز شهری با رهیافت منظر سازی کم نیاز به آب (Xeriscape)*. مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران.
- Abbasi, F., Ehteramian, K., Khazanedari, L., Gharaei, Sh., & Asmari, M. (2013). *Locating the Most Suitable Dry Land Wheat Areas (Case Study: North Khorasan Province)*. *Journal of Climate Research*, 13(4), 57-72. https://clima.irimo.ir/article_14146.html?lang=en
- Brengle, K. G. (2009). *Principles and Practice of dryland farming* (M. Rashed Mohsal, Trans.). *Jahad-e University of Mashhad Branch*. (Original published work 1982)
- Dashadi, M. (2022). *Effect of tillage treatments and different amounts of crop residues on rainfed chickpea yield in Kermanshah Conditions*. *Iranian Dryland Agronomy Journal*, 11(1), 75-93. <https://doi.org/10.22092/idaj.2022.354522.335>
- DEHGHANZADE, A. , AHMADKHANI, M. , GHIASIAN, M. and samai, M. (2019). *Studying of word formation processes in equivalence of scientific terms of Academy of Persian Language and Literature English Persian*. *Journal of Kavoshnameh in Persian Language and Literature*, 20(42), 31-69. doi: 10.29252/kavosh.2019.1690
- *Food and Agriculture Organization of the United Nations* (FAO). (n.d.). Home page. Retrieved November 8, 2023, from <https://www.fao.org>
- Gary L. W., James T. M., Kim D. C., Gil W. L., Anthony W. T., & Neal, Jr. W. (2010). *Xeriscape. a guide to develop a water-wise landscape*. University of Georgia.
- Ghiasee, M., Sheybani, M., Habibi, A., & Goli, A. (2020). *Aridity and Landscape Evaluation of the Landscape Indices in Drylands*. *Manzar*, 11(49), 14-25. <https://doi.org/10.22034/manzar.2019.192164.1976>
- Erfani, G., & Deyzani, E. (2010). *Samandahi: From word to practice; Interpretation of the term «Samandahi» in urban interventions*. *Bagh-e Nazar*, 7(13), 60-64.

wise Landscape. Cooperative Extension Service. the University of Georgia College of Agricultural & Environmental Sciences.

- Weinstein, G. (1999). *Xeriscape Handbook: A How-to Guide to Natural Resource-Wise Gardening*. Chicago Review Press – Fulcrum.
- Welsh D. F. (2006). Xeriscape is a proactive approach to curbing wasteful use of a valuable natural resource, President, National Xeriscape Council, Inc.
- Welsh, D. F. & Welch, W. C., Duple, R. L. (2007). *Xeriscape: Landscape Water Conservation*. Texas Agricultural Extension Service, The Texas A&M University System, Retrieved from

<http://texaserc.tamu.edu>.

- Wescoat. L. J. (1996). A Geographical Perspective on Sustainable Landscape Design in Arid Environments. The Age Khan trust for culture a symposium. Washington D.C:Dunbrton Oaks.
- Wright Water Engineers, Inc. and Green Industries of Colorado. (2008). *Green Industry Best Management Practices for the Conservation and Protection of Water Resources in Colorado – Moving Towards Sustainability*. Denver: GreenCO.
- Xeriscape Council of New Mexico. (2011). *Landscape water conservation: The seven principles of xeriscape*. Retrieved from www.xeriscapenm.com.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Manzar journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله
جهانگیری، لیلا و مهربانی گلزار، محمدرضا. (۱۴۰۴). منظر دیم یا منظر خشک؟ زری اسکپ به کدام مفهوم نزدیک تر است؟. منظر، ۱۷ (۷۱)، ۷۰-۸۱.

DOI: [10.22034/manzar.2025.501367.2333](https://doi.org/10.22034/manzar.2025.501367.2333)

URL: https://www.manzar-sj.com/article_218788.html